

Hetedik díjazott

AZ EÖTVÖS JÓZSEF COLLEGIUM

tanár- és tudósképzésben vállalt történelmi szerepe

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Laudes Collegii Eötvösiani

Engedelmükkel felolvasok egy rövid névsort a Magyar Örökség aranykönyvében megörökítettek közül: Kodály Zoltán, Jékely Zoltán, Benda Kálmán, Domokos Mátyás, Fodor András, Szőkefalvi-Nagy Béla. E mellé sorakoztatok kapásból hat másik nevet, mondjuk Gombocz Zoltánét, Keresztury Dezsőét, Bay Zoltánét, Soó Rezsőét és a Zemplén-fivérekét. Ezt a kínálatot – a madáchi "tudvágy" szakhoz kötése nélkül – még jó néhányszor variálhatnám, teszem azt a Magyar Tudományos Akadémia újabb alapítású aranyérmének birtokosaival. Mi bennük a közös? Az, hogy valamennyien az Eötvös Collegium áldott közegéből kerültek ki, az Eötvös Collegium könyvtárának áldott polcairól vették mindennapi (vagy éjszakai) táplálékukat, az Eötvös Collegium áldott falai közt nevelődtek nemzeti értékeink gyarapítóivá. Vétenék azonban az alapító atyák szándékai ellen, ha csak a jól ismert neveket sorolnám, és megfedlekzném közművelődésünk "névtelen" munkásairól, akiknek előteremtésére és európai színvonalon történő felkészítésére a két Eötvös (és Trefort Ágoston) elgondolásának szellemében a Collegium 1895-ben létrejött.

Nem ez a helye annak, hogy itt most a B. Eötvös József Collegium alapításának, félévszázados működésének, világháborús (sőt: két világháborús) megpróbáltatásainak, megbocsáthatatlan és jóvátehetetlen felszámolásának historikumát részletezzük, vagy a romokból való feltámasztási kísérlet újabb fejleményeit vázoljuk. Azt viszont tisztünk és kötelességünk feleleveníteni és evidenciában tartani, hogy az apa eszméinek valóra váltásán fáradozó Eötvös Lorándnak és munkatársainak (elsősorban Bartoniek Gézának, az intézet legendás első igazgatójának) mi volt a szándéka. Az, hogy a Világos után osztrák tartománnyá süllyesztett ország oktatásügyének kusza szövevényébe importált civilizátorok távoztával lassan feladataira és lehetőségeire eszmélő honi tudományosságunk tapogatózásai nyomán közoktatásunk is levetkezze elmaradottságát és provincializmusát. A Trefort nevéhez fűződő 1883. évi XXX. (ún. középiskolai) törvény

korszakos jelentőségű volt ugyan, de a Gesamtmonarchie helyzetéből folyó német (porosz) irányultság ellensúlyozásául Eötvösök a francia műveltség felé nyitottak kaput azzal, hogy a Napoleon alapította párizsi École Normale Supérieure mintájára eltervezett intézmény létrehozásával megteremtették a magyarországi közoktatás Európához való felzárkózásának lehetőségét.

Közoktatásról, köznevelésről volt tehát szó, nem elefántcsonttoronyba zárkózó különcök, mandarinok kitenyésztéséről. Erről szoktak megfélemezni a Collegium tisztos testvéri közösségén kívül rekedt szemlélőket, meg az időnként gyanúsnak kikiáltott, vagy éppenséggel üldözendő "elitképzés" harsány ellenzői, akik demokratikusnak hirdetett szólamaik hangoztatása közben csak arról hajlamosak megfélemezni, hogy szilárd alapokra épülő tudományosság nélkül nincs szolid közoktatás, és fordítva: szolid alapképzettség híján lehetetlen a jövőt szolgáló tudós-utánpótlás kinevelése.

Mind a mai napig várat magára annak tudományos igényű feltárása és dokumentálása, hogy az 1895-ben alapított Eötvös Collegium sorra kirajzó neveltjei mit tettek a XX. század első éveitől kezdve Magyarország középiskoláiban sok-sok tanulónemzedék színvonalasabb felkészítésének szolgálatában. Az, amit egy vidéki – pápai vagy hódmezővásárhelyi – gimnáziumi tanár környezetének kulturális szinten tartása révén megvalósíthatott, semmivel sem lebecsülendőbb teljesítmény, mint akárhány kilogramm súlyú, de nem szükségképpen fajsúlyos publikáció produkálása.

Éppen ezért most, amikor fejet hajtunk az Eötvös Collegium nagyjainak tudománygyarapító és nemzetépítő munkássága előtt, ugyanúgy köszönettel tartozunk a "névtelen" kollégistáknak is, akik nem kevésbé *dús éltük kincsét* többekre költötték, mint a látszólag kevesebbek érdeklődésére számot tartó, csak éppen *másra*, de nem kevesebbre hivatott "nagyok".

Mindezeknek alapján indokoltnak és üdvösnek véljük, hogy a tisztelt Kuratórium a hajdani B. Eötvös József Collegium nemzetgyarapító érdemeit a Magyar Örökség kitüntető címmel ismerje el, nem feledkezvén meg a nemlét után újrászerveződő mostani Collegium iparkodásáról, máris tapasztalható, de még inkább remélhető szerepvállalásáról és teljesítményeiről sem.

Borzsák István

klasszikus filológus

